

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช
ชื่อผู้เขียน : นายเกียรติศักดิ์ อำนวยธรรม
ชื่อปริญญา : นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา : 2541

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :

1. รศ.ดร.กัลยา ตันศิริ ประธานกรรมการ
2. อาจารย์ สมศักดิ์ ภูารานุก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษากระบวนการคุ้มครองพันธุ์พืชที่มีความเหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้กฎหมายสิทธิบัตรกับกฎหมายเฉพาะในการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ และยังศึกษาวิเคราะห์ร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชที่จะประกาศบังคับใช้ว่ามีข้อดีและข้อเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเป็นประการใด

วิธีการศึกษาโดยวิเคราะห์แนวความคิดและมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่นและประเทศออสเตรเลีย และศึกษาการคุ้มครองพันธุ์พืชภายใต้อนุสัญญาระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ การคุ้มครองพันธุ์พืชภายใต้ข้อถ้อยนิยามนาชาติว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืช อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และความตกลงว่าด้วยสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าขององค์การการค้าโลก

สำหรับการวิเคราะห์ โครงสร้างร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทย ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทยและอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ โดยวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียตลอดจนผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการประกาศบังคับใช้กฎหมายนี้

ผลการศึกษาพบว่าการคุ้มครองพันธุ์พืชโดยใช้กฎหมายเฉพาะ ได้แก่ กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ มีความเหมาะสมสำหรับประเทศไทย มากกว่าการใช้กฎหมาย

สิทธิบัตร เนื่องจากการคุ้มครองที่มีลักษณะไม่เข้มงวดเท่ากับกฎหมายสิทธิบัตร และยังให้สิทธิเกษตรกรขยายพันธุ์พืชคุ้มครองปลูกในไร่นาของตนเองในฤดูเพาะปลูกต่อไปซึ่งสิทธินี้ในระบบสิทธิบัตรไม่มี นอกจากนี้หลักเกณฑ์การคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรไม่มีความเหมาะสมที่จะใช้คุ้มครองพันธุ์พืช ได้แก่ ลักษณะความใหม่ ขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นและการใช้ประโยชน์ ได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์เกี่ยวกับเครื่องกล พลาสติกและเคมี จึงไม่มีความเหมาะสมที่นำมาใช้คุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตชั้นสูงและมีการผลิตที่ซับซ้อนมากกว่า การประดิษฐ์ในสาขาอื่นๆ การให้ความคุ้มครองของสิทธิบัตรเน้นไปที่การใช้ความสามารถของผู้ประดิษฐ์เป็นหลัก หากการประดิษฐ์เป็นสิ่งใหม่แต่ไม่มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น เนื่องจากการประดิษฐ์นี้คนธรรมดาทั่วไปคิดสร้างสรรค์ก็ได้รับจดทะเบียนสิทธิบัตรไม่ได้ แต่ถ้าการประดิษฐ์เป็นสิ่งใหม่และเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่เป็นที่ประจักษ์โดยง่ายแก่บุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้นก็สามารถจดทะเบียนสิทธิบัตรได้

ส่วนหลักเกณฑ์การคุ้มครองโดยกฎหมายเฉพาะมีความเหมาะสมมากกว่าเพราะเน้นที่พันธุ์พืชใหม่ที่ผลิตหรือปรับปรุงพันธุ์พืชขึ้นมาว่า มีลักษณะแตกต่างจากพันธุ์อื่นอย่างเด่นชัด มีความสม่ำเสมอของลักษณะประจำพันธุ์ และมีความคงตัวของลักษณะประจำพันธุ์เมื่อขยายพันธุ์ชั่วตัวต่อไป หากพันธุ์พืชใดมีลักษณะครบ 3 ประการ ก็จะได้รับ ความคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช โดยพันธุ์พืชที่ปรับปรุงพันธุ์ขึ้นมาไม่จำเป็นต้องมีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น ดังเช่น หลักเกณฑ์ของสิทธิบัตร ฉะนั้นหากบุคคลใดนอกจากนักปรับปรุงพันธุ์พืชสามารถพัฒนาพันธุ์พืชขึ้นมาใหม่ มีลักษณะครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชก็สามารถจดทะเบียนคุ้มครองได้

ความไม่เหมาะสมประการที่สำคัญที่ไม่ควรใช้ระบบกฎหมายสิทธิบัตรคุ้มครองพันธุ์พืช ได้แก่ กฎหมายสิทธิบัตรให้สิทธิผูกขาดในพันธุ์พืชจดทะเบียนแก่ผู้ทรงสิทธิอย่างเด็ดขาดมากกว่ากฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประเทศไทยซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร

การศึกษาร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช ปรากฏว่าประกอบด้วยส่วนสำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่และการคุ้มครองพันธุ์พืชดั้งเดิม

ในส่วนการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่มีความสอดคล้องกับความตกลงว่าด้วยสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าขององค์การการค้าโลก และในส่วนการคุ้มครองพันธุ์พืชดั้งเดิม ได้แก่ พันธุ์พืชพื้นเมืองและพันธุ์พืชป่า มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามร่างกฎหมายมีข้อดี ได้แก่ เป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ปรับปรุงพันธุ์พืช ส่งเสริมให้มีพันธุ์พืชใหม่เกิดขึ้น ทำให้เกษตรกรมีโอกาสหรือทางเลือกใหม่ในการใช้พันธุ์พืชมากขึ้น ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรและการเจริญเติบโตอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ สำหรับข้อเสีย ได้แก่ ร่างกฎหมายเอื้อประโยชน์ให้วิสาหกิจข้ามชาติมากกว่าวิสาหกิจในประเทศผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ อาจทำให้เมล็ดพันธุ์พืชใหม่มีราคาสูงขึ้น สิทธิเกษตรกรในการใช้พันธุ์พืชใหม่เพื่อการเพาะปลูกในฤดูต่อไปถูกจำกัด และชนิดพันธุ์พืชคุ้มครองมิได้กำหนดไว้ในร่างกฎหมาย แต่ให้เป็นอำนาจของฝ่ายบริหารเป็นผู้กำหนด

ในการคุ้มครองพันธุ์พืชดั้งเดิมคาดว่าจะมีข้อดีและข้อเสีย ดังนี้ ข้อดีได้แก่ สิทธิเกษตรกรในเรื่องพันธุ์กรรมพืชได้รับรองไว้ในร่างกฎหมาย สิทธิของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพันธุ์พืชตลอดจนความหลากหลายในพันธุ์พืชได้รับความคุ้มครองและมีกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืชเกิดขึ้น สำหรับข้อเสีย คือ ความไม่แจ้งชัดในความหมายของคำว่าชุมชน ความไม่พร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรพันธุ์พืชได้แก่ บทบาทการขึ้นทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น และการจำแนกพันธุ์พืชพื้นเมืองของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย ประเทศไทยควรมีระบบคุ้มครองพันธุ์พืชโดยใช้กฎหมายเฉพาะ ได้แก่ กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช ร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชควรให้สิทธิเกษตรกรใช้พันธุ์พืชคุ้มครองเพาะปลูกในไร่นาของตนเองในฤดูต่อไป โดยไม่ควรจำกัดปริมาณเพียงไม่เกินสามเท่าของปริมาณที่ได้มา ควรกำหนดชนิดพันธุ์พืชที่รับขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ไว้ในร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชและเตรียมความพร้อมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมาย ในส่วนของการคุ้มครองพันธุ์พืชดั้งเดิมควรกำหนดความหมายของคำว่า “ชุมชน” ให้มีความชัดเจน เตรียมความพร้อมของ

ชุมชนสำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรพันธุ์กรรมพืช และประการ
สุดท้ายควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบังคับใช้ร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช